

שבת
מאכל המסורת

OLAMI MENTORSHIP

מנהיגות יהודית
06

כנגד
ארבעה
בנים

פסח פרק ב'

כַּנְגַד אַרְבַּעַה בְּנִים דְּבַרְהָ תוֹרָה:
 אֶחָד חֲכָם
 וְאֶחָד רָשָׁע
 וְאֶחָד תָּם
 וְאֶחָד שְׂאִינוּ יוֹדַע לְשִׂאול

מי האיש?

אפיינו את ארבעת הבנים.

מהו חכם?

מהו רשע?

מהו תם?

מהו 'שאינו יודע לשאול'?

עם איזו דמות אתם

מזדהים? מדוע?

ארבעה אני יודע

בתורה מופיעים ארבעה פסוקים המצווים לספר לבנים את סיפור יציאת מצרים. חז"ל דרשו כל אחד מארבעה הפסוקים כנגד ארבעת סוגי הבנים.

שאלה לדין

למרות העובדה שהערב הזה מיוסד על מצוות התורה
'והגדת לבנך' - הגדה של האב לבן, ולמרות שאנו
מתעתדים תיכף לתאר ולספר את סיפור יציאת
מצרים בעצמנו, אנו מבקשים מהבן לפתוח
ולהרצות את שאלותיו. ושאלותיו - מקיפות
כמעט את כל מצוות הלילה, מצה ומרור,
הטבלה כפולה, הסיבה, הילד שואל על
הכל!

מדוע עושים זאת בצורה כזאת? למה איננו
פותחים בעצמנו בהסבר מקיף על הלילה
ומשמעותו?

מוזמנים לדף ההנחיות
לאורך המצגת מועלות
שאלות לדין ולמחשבה
כדאי לעיין יחד בדף
ההנחיות ולחשוב על
תשובות ותובנות

חכם מה הוא אומר?

חכם מָה הוא אומר? מָה הַעֲדוֹת
וְהַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר צִוָּה ה'
אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם?

מבט לשאלה:

כיצד מתבטאת בשאלה
חוכמתו של השואל?

התשובה בתורה:

וְאָמַרְתָּ לְבִנְךָ עֲבָדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרַיִם וַיְצִיאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה: וַיֵּתֶן ה' אוֹתוֹת וּמִפְתֵּיִם גְּדֹלִים וְרַעִים בְּמִצְרַיִם בְּפַרְעֹה וּבְכָל בֵּיתוֹ לְעֵינֵינוּ: וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן הָבִיא אֶתְנוּ לְתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאֲבוֹתֵינוּ: וַיְצִיֵנוּ ה' לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לִירְאָה אֶת ה' אֱלֹהֵינוּ לְטוֹב לָנוּ כָּל הַיָּמִים לְחֵיתָנוּ כְּהַיּוֹם הַזֶּה: וְצַדִּיקָה תְהִיָּה לָנוּ כִּי נִשְׁמַר לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵינוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּנוּ:

(דברים, ו, כא - כה)

על התשובה

כיצד משתלבות יחד התשובות, התשובה המופיעה בתורה וזו המופיעה בהגדה של פסח? מוזמנים לעיין גם בדף ההנחיות

הכל טוב!

התשובה בהגדה:

וְאֵךְ אֶתָּה אָמֹר לוֹ כְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח אֵין מִפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֶפִּיקוֹמָן

יש לי מושג

אפיקומן

האפיקומן הוא מצה שאוכלים לקראת סופו של ליל הסדר. פירוש המילה: מקור המילה הוא מארמית, ומורכב משתי מילים: "אפיקו" (הוציאו) "מן" (מזון, אוכל). דהיינו, אין להוציא עוד אוכל לאחר אכילת מצה זו.

מקור המנהג הוא אכילת קורבן הפסח בסופו של הלילה בזמן שבית המקדש היה קיים. הקרבן היה נאכל עם מצה ואסור היה לאכול אחריו דבר, כפי שנאמר במשנה (פסחים י, ח): "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן". האמורא שמואל פירש שאסור לאכול קינוח אחר אכילת הקרבן כדי שיישאר טעם המצווה בפה. זכר לאותה אכילה, נהגו לאכול את מצת האפיקומן בסוף ליל הסדר גם כאשר אין מקריבים את הפסח, ולאחר אכילה זו אין אוכלים דבר.

תשובה מספר 1 לטוב לנו

המטרה האמתית של כל המצוות, סיבת היותנו כאן וסיבת בחירתנו לעם ה' היא על מנת שיהיה לנו טוב. כי האדם לא נברא אלא – להתענג וליהנות. להתענג על ה' וליהנות מזיו שכינתו.

זהו התשובה לשאלתו הספציפית של החכם, ביחס למצוות הפסח, וזו גם התשובה הכללית, לכל מצוות ה'; לטוב לנו כל הימים.

רשע, מה הוא אומר?

רָשָׁע מָה הוּא אוֹמֵר? מָה הָעֲבוּדָה
הַזֹּאת לָכֶם. לָכֶם וְלֹא לוֹ. וּלְפִי
נְשׂוּצִיא אֶת עֲצָמוֹ מִן הַכָּלל כְּפֹר
בְּעֵקֶר.

...ולמה לא יספיק קרבן אחד
לכל ישראל כמו בשאר קרבנות
צבור (ספורנו).

מעניין לדעת

את המילה 'לכם' מדייקים
חז"ל במקומות שונים כפונה
אל פרטים. 'ולקחתם לכם -
לקחה לכל אחד ואחד',
'וספרתם לכם - ספירה לכל
אחד ואחד'. פנייתו של הרשע
יכולה להתפרש גם היא,
כתמיהה אישית. מה העבודה
הזאת לכם - לכל אחד ואחד.

מבט לשאלה

מהי הבעייתיות בניסוח
השאלה של הרשע?

להקהות, לא להקות!
להקהות: להוציא את העוקץ,
להפחית את החוד (כמו סכין
קהה). אין הכוונה – חלילה –
להקות את שיני הרשע אלא
להמעיט את חוד שיני שאלתו

על התשובה

זוכרים את הסיבה שהחג
נקרא דווקא פסח (מוזמנים
להציץ בשיעור הקודם...)?
כיצד המסר הזה נותן מענה
לדבריו של הרשע?

לי ולא לו

התשובה בהגדה:

וְאַרְי אֶתְהּ הַקְהָה אֶת שְׁנָיו וְאַמּוֹר
לוֹ. בְּעֵבוֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי
מִמִּצְרַיִם. לִי וְלֹא לוֹ. אֱלוֹ הָיָה שָׁם לֹא
הָיָה נִגְאָל:

התשובה בתורה:

וְאַמְרַתֶּם זָבַח פֶּסַח הוּא
לֵה' אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתֵי בְנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת
מִצְרַיִם וְאֶת בְּתֵינוּ הִצִּיל
וַיִּקַּד הָעַם וַיִּשְׁתַּחֲוּ:

(שמות, יב, כז)

ברית מחייבת לכל אחד ואחת

1. 'בעבור זה עשה ה' לי' – בעבור שאקיים מצוותיו. לא ניתן לבצע הפרדה בין היציאה מעבדות לבין מחויבותנו בקיום המצוות. כל סיבת יציאתנו ממצרים הייתה בשביל שנקיים את המצוות ומשום כך אנו מחויבים בהן, השחרור נעשה בתנאי שנקיים את חוקי ה'! גם כאן, התשובה מתייחסת לעבודת הפסח, לקרבן ולמצוות היום, אך מגיבה היא ביחס לכל מצווה בתורה. 'בעבור זה עשה ה' לי' השתחררנו תוך הבטחה כי נקיים את הוראותיו של הבורא. מחויבים אנו לקיים את המצוות מכוחה של אותה התחייבות היסטורית שרק מחמתה יצאנו מעולו של פרעה.

2. העם נבנה מתרומתו הייחודית של כל אחד ואחד בפני עצמו. 'הוצרך כל אחד להקריב כי הנס נעשה לכל יחיד בפני עצמו ולא לציבור בכלל', דברי הספורנו. לכל יחיד ויחיד נעשה נס אישי. וזהו גם נוסח התשובה אותה אנו עונים בהגדה 'בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים'. לי. כאיש פרטי.

יש לי מושג

פטר חמור

מצווה מהתורה לפדות את בכור האתון.

אמר ר' חנינא שאלתי את ר' אליעזר בבית מותבא רבא מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים וגמלים א"ל גזירת הכתוב היא ועוד שסייעו ישראל בשעת יציאתם ממצרים שאין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים (מסכת בכורות, ה, א).

מבט לשאלה

התם מתבונן, ורואה מצווה נעשית לנגד עיניו. הוא אינו מבין. מאלו קמה שאלתו – מה זאת? מה קורה פה?

תם, מה הוא אומר?

מה זאת?

וְהָיָה כִּי יִבְאֶה ה' אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָךְ
 וְלֹאֲבֹתֶיךָ וּנְתַנָּה לָךְ: וְהֶעֱבַרְתָּ כָּל פֶּטֶר רְחֵם לֵה' וְכָל פֶּטֶר
 שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לָךְ הַזְּכָרִים לֵה': וְכָל פֶּטֶר חֲמֹר
 תִּפְדֶּה בֶּשֶׂה וְאִם לֹא תִפְדֶּה וְעִרְפָּתוֹ וְכָל בְּכוֹר אָדָם בְּבִנְיָךְ
 תִּפְדֶּה: וְהָיָה כִּי יִשְׁאַלְךָ בֶּנְךָ מָחָר לֵאמֹר
מַה זֶּאת וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּחֶזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ ה'
מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: וַיְהִי כִּי הִקְשָׁה פִּרְעוֹה
 לְשַׁלְּחֵנוּ וַיַּהַרְגֵהוּ כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
 מִבְּכוֹר אָדָם וְעַד בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל כֵּן אֲנִי
 זֹבֵחַ לֵה' כָּל פֶּטֶר רְחֵם הַזְּכָרִים וְכָל בְּכוֹר בְּנֵי
 אֲפֻדָּה:

(שמות, יג, יא-טו)

תשובה מספר 3

להבין את העיקרון

כשם שאת שאלותיהם ותשובותיהם של החכם והרשע למדנו כמתייחסים למצוות כולם ולא רק כלפי המצווה עליה נשאלה השאלה, כך גם את שאלתו של התם, נוכל להבין כפניה על כל ציווי התורה. סיבת היותנו עובדי ה' ומקיימי מצוות. מה זאת? שואל התם בתום הוא רוצה להבין.

אליו צריך לדבר בשפה אחרת לספר לו על הניסים אותם ה' עשה בשביל להוציאנו מבית עבדים, לפרט על ה'חוזק יד' ועל המופתים הגדולים. כך, מתוך תחושה של התפעמות ושמחה, הוא יבין וירצה לעבוד את ה' מתוך הכרת הטוב, מתוך הודיה ושמחה על כל הטוב אשר ה' השפיע לעמו ומתוך ההתבוננות באהבה הרבה אותה אהבנו ה'.

הערה בהגדה

במרבית הדפוסים הפסקה ייכול מראש חודשי מתחילה קטע חדש. מהסיבות המפורטות בדף ההנחיות, נראה כי זהו המשך טבעי לתשובה לבן הרביעי. מה דעתכם?

שאינו יודע לשאול

וְשֵׁאִינוֹ יוֹדֵעַ לְשֹׂאֵל אֶת פֶּתַח לוֹ. שְׁנֵאֲמַר, וְהַגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעֶבְרָה זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם. יְכוּל מֵרֵאשִׁי חֹדֶשׁ, תִּלְמֹד לֹמֵר בַּיּוֹם הַהוּא. אִי בַּיּוֹם הַהוּא יְכוּל מִבְּעוֹד יוֹם, תִּלְמֹד לֹמֵר בְּעֶבְרָה זֶה. בְּעֶבְרָה זֶה לֹא אָמַרְתִּי אֶלֶּא בְּשַׁעַה שֵׁישׁ מִצָּה וּמְרוֹר מְנַחִים לְכַפְיָהּ:

על התשובה

מדוע לדעתכם הפסוק שמקבל ה'שאינו יודע לשאול' כתשובה הוא אותו פסוק שמקבל הרשע?

תשובה מספר 4 נא להתעורר

התשובה שהוא מקבל מבוססת על אותו הפסוק שאנו עונים לרשע. גם לאדם זה אנו מפטירים כי אילו היה שם לא היה נגאל כיון שאין בצע באדם שמקיים מצוות ביבשושיות ובלי טעם. אך כיון שהוא אינו מתריס אלא פשוט נרדם, בתשובתנו אנו מבקשים ממנו לפתוח את העיניים.

כאשר אנו אוכלים את המצה והמרור אנו מקפידים לספר בד בד את סיפור היציאה ממצרים, אין שום עניין ללעוס מצות ועלי חסה אם זה לא מוביל להבנה. כל פעולה שאנו עושים צריכה להגיע עם הבנה, עם ידיעה ברורה ועבודה פנימית שתקדם אותנו.

לפני כל מצווה שאנו מקיימים מוטל עלינו להבין מה אנחנו עושים ולמה. לא רק לבצע פעולות טכניות יבשות אלא לחבר אותם עם הרעיון העומד מאחוריהם. עם הכוונה והמטרה של כל מצווה ומצווה.

ציודה לדרך

בסדרת המנהיגות למדנו שיש צורך
-קודם כל- ללמוד איך להנהיג את
עצמנו.

אלו מסרים נוכל לקחת מהאופן בו
התורה פונה לארבעת הבנים?

תודה רבה